

ÜHISKONNAÕPETUS

Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Aine käsitlemisel on olulisel kohal igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Oluline koht õppetegevuses on õppekäikudel. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi. Kujunevad väärtuspädevus, enesemääratluspädevus, suhtluspädevus.

Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme. Kujunevad õpipädevus, matemaatika-pädevus ja ettevõtlikkuspädevus.

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele;
- on seaduskuulekas;
- määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

II KOOLIASTE

IV KLASS (35 tundi, 1 tund õppenädalas)

Õppesisu

Teemavaldkonnad

Sotsiaalsed suhted. Inimesed meie ümber, kogukonnad. Euroopa riigid ja rahvad. Sallivus.

Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus.

Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.

Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus; koostöö

Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus.

Noorteorganisatsioonid.

Eakohased kodanikualgatuse võimalused.

Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.

Demokraatia. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine.

Rahva osalemine ühiskonna valitsemises.

Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus.

Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon.

Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).

Koolidemokraatia. Lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas

Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord).

Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.

Töö ja tarbimine

Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed - teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.

Meedia ja teave

Raamatukogu, internet. Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon. Teadlik infotarbimine ja -edastamine. Autoriõiguste kaitse.

Lõiming

Eesti keel ja kirjandus: rahvaluule, omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus, soorollide kujutamine ilukirjanduses

Võõrkeeled: kodu ja lähiümbrus, riigid ja nende kultuur, Eesti naaberriigid

Ajalugu: kogukonna identiteedi teke, soorollide kujunemine ja muutumine, kogukondade kujunemine ja roll, Euroopa tsivilisatsiooni kujunemine, eluolu erinevates tsivilisatsioonides, demokraatia kujunemine, erinevad riigiinstitutsioonid ajaloo vältel, inimese õiguslik seisund ja kaitse, seaduste teke ja roll, tööjaotus ühiskonnas

Inimeseõpetus: teema „Suhtlemine teistega“ all eelarvamuste mõju, sugudevahelised erinevused, soorollid, kogukonnasisesed suhted, seaduskuulekus, tervisekasvatus, konfliktide

lahendamine, teema „Turvalisus ja riskikäitumine“ all õnnetusjuhtumite ennetamine, abi kutsumine, meediaohud, vastutus oma sõnade ja tegude eest meedias, teema „Tervislik eluviis“ juures päevaplaani koostamine, teema „Keskkond ja tervis“ all keskkonna turvalisus
Matemaatika: statistilise materjali kasutamine, kulude planeerimine, kell ja kalender
Kunst: teema avamine omaloomingus, ohutusnõuded, autoriõigused
Loodusõpetus: planeet Maa, asula elukeskkonnana
Muusika: kollektiivis koos musitseerimine, autoriõigused
Tehnoloogiaõpe: töömaailm - töökultuur, tööohutus, tootmise mõju keskkonnale

Läbivad teemad

Kultuuriline identiteet: lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus: enda õiguste tundmine ja kasutamine
Teabekeskkond: teemakohase info leidmine, kriitiline hindamine ja kasutamine
Tehnoloogia ja innovatsioon: IKT kasutamine
Väärtused ja kõlblus: sallivus ühiskonnas, teiste õigustega arvestamine, seaduste järgimise tähtsus
Elukestev õpe ja karjääri planeerimine: erinevad tegevusalad ametid, enda huvide ja võimete tundmaõppimine, suhtlemisoskus
Tervis ja ohutus: turvaline käitumine
Keskkond ja jätkusuutlik areng: säästev suhtumine ümbritsevaase elukeskkonda

Õpitulemused

Õpilane:

- on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- teab ja väärtustab demokraatiapõhimõtteid;
- mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita;
- teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö;
- põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest;
- on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata;
- esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada;
- loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi eettulevates elusituatsioonides.

Kasutatavad õppematerjalid

H. Mõttus Inimene ja ühiskond 4.klassi õpik. Koolibri 2001

H. Mõttus Inimene ja ühiskond teabevihik õpetajale. Tallinn 1997

H. Mõttus töövihik 4.klassile. Koolibri 2005

III KOOLIASTE

IX KLASS (70 tundi, 2 tund õppenädalas)

Õppesisu

Teemavaldkonnad

Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

Meedia ja teave

Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.

Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahekord, tulud ja kulud meedias).

Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.

Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.

Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalse sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.

Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Ühiskonna institutsionaalne struktuur - avalik sektor, erasektor, kolmas sektor

Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).

Erasektor kui kasumile suunatud sektor.

Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Ühiskonnaliikmete õigused

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus.

Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.

Riik ja valitsemine. Demokraatia

Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.

Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal.

Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.

Eesti valitsemiskord

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus.

Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.

Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad.

Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.

Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.

Kodanikuühiskond

Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaihendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.

Majandus

Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.

Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja tööotsijatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistuseta inimesed tööturul.

Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.

Lõiming

Eesti keel: meediatekstide kommenteerimine, suuline ja kirjalik suhtlus, reklaamtekstid, viitamisreeglid

Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all erinevad meedia vahendid ja reklaam, kirjandus, kultuuriline mitmekesisus, teema „Igapäevaelu, õppimine ja töö“ all edasiõppimine ja kutsevalik ning töökohad

Inimeseõpetus: inimestevahelised suhtled, erinevad sotsiaalsed rühmad, altruism, inimene ja sotsiaalne käitumine, turvalisus ja riskikäitumine, grupikuuluvus

Muusika: muusikavahetus-programmid internetis, autoriõigused, mitmekultuurilisus

Kunst: autoriõigused, sümbolid, teema avamine omaloomingus

Matemaatika: tulude ja kulude arvutamine, andmete teisendamine, statistilise materjali analüüs

Kirjandus: autorlus, teema käsitlemine ilukirjanduses

Geograafia: teema „Pinnamood“ all inimeste elu ja majandustegevus erineva pinnamoega aladel, teema „Euroopa ja Eesti rahvastik“ all rahvastiku sooline ja vanuseline koosseis ning rahvastiku vananemine, ränne ja selle põhjused; teema „Euroopa ja Eesti asustus“ all linnastumisega seotud probleemid, teema „Rahvastik“ all erinevad rassid ja rahvad, rahvusvaheline ja Eesti majandus, rahvastik, teema „Kaardiõpetus“ all trüki- ja arvutikaardid

Ajalugu: võitlus võrdõiguslikkuse eest, äärmuslikud liikumised, seisuslik ühiskond, kolonialism, riikluse kujunemine ja areng, rahvuslik ärkamisaeg, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, põhiseaduslikud tekstid, rahvusvaheliste organisatsioonide teke ja tegevus, orjakaubandus, demokraatia ja diktatuuri võrdlus, ühiskonnateooriate areng ja rakendumine, õigusriigi kujunemine, võimuinstiitutsioonide kujunemine, kodaniku mõiste ajaloo kaudu, erakondade kujunemine ja roll, valimisõiguse laienemine, kodanikuühiskonna areng, nt fosforiidikampaania, endiste sotsialismimaade üleminek turumajandusele, majanduse areng 20. sajandil, rahvusvahelise tööjaotuse kujunemine, majanduskriisid

Tehnoloogiaõpetus: ametid

Läbivad teemad

Teabekeskond: meedia roll ühiskonna, info leidmine, kriitiline hindamine ja töötlemine

Tehnoloogia ja innovatsioon: IKT kasutamine

Väärtused ja kõlblus: sallivus ühiskonnas, teiste õigustega arvestamine, seaduste järgimise tähtsus

Kultuuriline identiteet: enda ja teiste kultuuride tundmine ja väärtustamine

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine: erinevad tegevusvaldkonnad

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus: ühiskonnaelus aktiivne osalemine

Tervis ja ohutus: teemakohase info leidmine, turvalisus

Keskond ja jätkusuutlik areng: ressurside piiratus, säästlik tarbimine

Õpitulemused

Õpilane:

- tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta;
- toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena;
- on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel;
- tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust;
- oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega;
- oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi;
- kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi;
- selgitab näidete kaudu vabäühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
- tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike;
- nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;
- selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- hindab ressurside piisavust ning tarbib säästlikult;
- tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autorikaitset;
- oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid;

- kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale

Kasutatavad õppematerjalid

A. Toots. Ühiskonnaõpetus: 9. klassi õpik. Koolibri, 2003
Eesti Vabariigi Põhiseadus